

Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu

---

Stranić, Sanja

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:281544>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Sanja Stranić

**Pripadnost govora Tupljaka čakavskom
ikavsko-ekavskom dijalektu**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Sanja Stranić
Matični broj: 0009070967

Pripadnost govora Tupljaka čakavskom
ikavsko-ekavskom dijalektu

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Silvana Vranić red. prof.

Rijeka, srpanj 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Cilj i metodologija izrade rada.....	2
2. ČAKAVSKO NARJEČJE.....	3
3. IKAVSKO-EKAVSKI DIJALEKT	4
3.1. Unutrašnjost Istre	5
3.2. Tupljak	5
4. REFLEKS JATA.....	6
5. ZAMJENICA ČA.....	7
6. ČAKAVSKA JAKA VOKALNOST	8
7. REFLEKS VOKALA ę.....	9
8. AKCENTUACIJA.....	10
9. KONSONANTIZAM.....	12
9.1. Fonem /t'/.....	12
9.2. Završno slogovno /l'/.....	12
9.3. Protetski konsonant j-.....	14
9.4. Prijelaz -m > -n.....	14
9.5. Gubljenje konsonanta.....	15
9.6. Rotacizam.....	15
9.7. Disimilacija	16
9.8. Depalatalizacija i delateralizacija.....	16
9.9. Konsonantske skupine.....	16
10. MORFOLOŠKE OSOBITOSTI	17

10.1. Instrumental jednine imenica ženskoga roda	17
10.2. Genitiv množine imenica svih triju rodova.....	17
10.3. Lokativ množine imenica svih triju rodova	18
10.4. Instrumental množine imenica svih triju rodova	18
10.5. Kondicional	18
11. ZAKLJUČAK	19
12. SAŽETAK.....	20
13. KLJUČNE RIJEČI	20
14. POPIS LITERATURE	21
15. PRILOZI.....	22
15.1. Transkripcija videozapisa s terena 1. dio	22
15.2. Transkripcija videozapisa s terena 2. dio	29
15.3. Naše besede	31

1. UVOD

O čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu pisala je dijalektologinja, profesorica Iva Lukežić i o tome izdala svoju knjigu „Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt“. Međutim danas se o tim govorima rijetko piše, a istraživača koji bi prikupljali građu s terena i to vjerno bilježili, nažalost, sve je manje. Stoga sam odlučila istražiti i zabilježiti dio svojega govora, govora naselja Tupljak u Istri, kako bih barem jedim malim dijelom pridonijela očuvanju svojega čakavskog idioma.

Tupljak je malo naselje koje je smješteno na istočnoj obali istarskog poluotoka koje na zapadu graniči s Pićnom, a na istoku s Čepićem. Govor Tupljaka kao i okolne Pićanštine specifičan je po mnogim značajkama koje je vrijedno prikupiti i čuvati ih od zaborava.

Tijekom istraživanja vrijednije rezultate pokazuju govornici starije populacije koji još uvijek vjerno čuvaju svoj „starinski govor“. Oni nisu u tolikoj mjeri podložni utjecajima medija i vanjskog svijeta pa su stoga rezultati daleko uspješniji. Kod mlađih naraštaja vidljiv je veći utjecaj medija, ali i standardnog jezika koji se svakodnevno sve više koristi. Zato je danas teško procijeniti koja je inovacija dijelom sustava, a koja je samo rezultat prihvatanja elemenata „vrjednijega“ sustava, standardnoga hrvatskoga jezika.

Unatoč tomu može se reći da Tupljačani još uvijek čuvaju svoju čakavštinu i trude se prenijeti govor na svoje potomke. Svaka je riječ, „domoća beseda“, posebna i stoga smatram da zaslužuje biti zapisana kako bi se mogla jednoga dana prenositi na mlađe naraštaje.

1.1. Cilj i metodologija izrade rada

Na trećoj godini svojeg fakultetskog obrazovanja, odnosno pri kraju preddiplomskog jednopredmetnog studija „Hrvatskog jezika i književnosti“, odlučila sam za svoj rad odabrati temu iz kolegija „Čakavsko narječje“, kako bih na temelju terenskog istraživanja mogla prikazati pripadnost svojega mjesnog govora Tupljaka čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu prema fonološkim i morfološkim značajkama čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta na temelju kriterija u spomenutoj knjizi Ive Lukežić, ali i u drugoj literaturi navedenoj u popisu, počevši od samoga jata, preko čakavske jake vokalnosti, akcentuacije, starih konsonantskih skupina, refleksa finalnog -l, starih padežnih nastavaka i sl. Uz sve značajke navedeni su i primjeri prikupljeni s terena koji potvrđuju pripadnost čakavskom narječju. Razgovor između sugovornice i mene snimljen je putem mobilne video aplikacije, a transkripcija je zapisa priložena radu.

Odlučila sam snimiti intervju kako bih što vjernije mogla zabilježiti taj govor. Intervju između jedne stanovnice Tupljaka, Dane Lukšić, i mene snimljen je krajem srpnja 2017. Razgovor je započeo prisjećanjem ispitanice na mladost, djetinjstvo, običaje u tadašnjem Tupljaku, neke životne dogodovštine. Ispitanica Dana Lukšić rođena je 14. 11. 1940. godine u obiteljskoj kući u Tupljaku. Cijeli je svoj život provela kao domaćica u Tupljaku radeći u polju i brinući se oko obitelji. Osim nekoliko razreda osnovnoškolske naobrazbe, nikada nije bila u većim školama niti je odlazila iz svojega rodnog mjesta. Iz tog razloga pokazala se kao dobar sugovornik koji izuzetno vjerno čuva svoj govor u kojem nije prevladao utjecaj standardnog jezika.

Na kraju rada dodan je i popis riječi „Naših besed“ u kojem sam prikupila i ispisala riječi karakteristične za govor Tupljaka i njegovu bližu okolicu.

2. ČAKAVSKO NARJEČJE

Čakavsko narječje sastoji se od nekoliko dijalekata koji svoj naziv nose prema mjestu na kojem se prostiru i prema realizaciji jata. Prema pisanju dijalektologa Dalibora Brozovića to su: „srednjočakavski ili ikavsko-ekavski dijalekt, sjevernočakavski ili ekavski, buzetski ili gornjomiranski, jugozapadni istarski ili štakavsko-čakavski, južnočakavski ili ikavski te lastovski ili jekavski čakavski dijalekt“.¹

Glavna je odlika čakavskog narječja upitno-odnosna zamjenica „ča“ prema kojoj narječje nosi naziv. Važno je reći da se čakavština nekada prostirala na mnogo većem i širem području nego danas. Dalibor Brozović ističe da je najveću zaslugu imao je prodor Osmanlija koji je zapravo bio uzrok pomicanja štokavskih granica s jugoistoka prema sjeverozapadu, što je dovelo do izrazitog smanjenja čakavskog teritorija.²

Danas se čakavski govori mogu čuti na otocima počevši od otoka Cresa do Lastova i Korčule (izuzev otoka Mljeta koji je štokavski), po cijeloj Istri (osim nekoliko naselja u blizini Pule), na Hrvatskom primorju gdje se čakavski obalni pojas proteže do Novog Vinodolskog (ali se zaleđe postupno suzuje). Čakavskom narječju pripadaju i gradovi Senj i Novigrad kod ušća Zrmanje (iako u njemu nalazimo sve veći utjecaj štokavskih elemenata). U unutrašnjosti zemlje „čakavski pojas vodi od zaleđa Hrvatskog primorja prema gornjim tokovima rijeke Dobre i Mrežnice, a odatle se jedan krak produžuje prema Kupi do blizine Karlovca, a drugi se spušta od Oštarija preko Brinja u dolinu rijeke Gacke u Lici“.³

---

¹ Dalibor Brozović, Čakavsko narječje, u: Brozović, D. – Ivić, P., Jezik srpskohrvatski / hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski, Zagreb 1988, str. 81.

² Dalibor Brozović, ibid. str. 81.

³ Dalibor Brozović, ibid. str. 81.

Također u Žumberku, sjeverno od Kupe, nalazi se mala skupina čakavskih naselja nastanjena oko Jurkova Sela. Izvan Republike Hrvatske čakavske govornike možemo pronaći u Austriji u Gradišću, ponešto u Slovačkoj u blizini Bratislave i u zapadnoj Mađarskoj.⁴

3. IKAVSKO-EKAVSKI DIJALEKT

Srednjočakavski ili ikavsko-ekavski dijalekt raznoliko je raširen i najveći je dijalekt čakavskog narječja. Njegovo prostiranje seže vrlo daleko. Dijalektologinja Iva Lukežić navodi kako prvi smjer teče otočnim pojasom te obuhvaća otoke počevši od Krka (zaobilazeći otok Cres, sjeverni dio Lošinja i ikavska naselja na otoku Pagu) pa sve do Dugog otoka. Zatim zahvaća primorski obalni pojas koji obuhvaća obalu od Novog Vinodolskog do Bakraca i Hreljina. Ikavsko-ekavskom dijalektu pripada i gradić Senj, naselja na lijevoj obali Rječine i na Grobničkom polju, unutrašnjost Istre (Čepić, Čambarelići, Kršan, Kožljak, Šušnjeвица, Pićan, Tupljak, Šumber, Kukurini, Sv. Katarina...). Kontinentalni smjer pruža se u pet mjesta gorskokotarskog areala (u Jablanu, Senjskom, Vrbovskom, Presiki i Stubici) nakon čega se prekida i uspostavlja otprilike 11 kilometara zračne linije od Stubice u mjestu Zdihovu. Južni krak kontinentalnih govora kreće se od bosiljevskih govora prema jugozapadu uz tok rijeke Mrežnice gdje se nadovezuje na punkt ličkih govora. U Lici se prostire oko Otočca, a u Ogulinu najvećim dijelom oko Oštarija. Što se tiče dijaspore izvan Republike Hrvatske ikavsko-ekavski dijalekt nalazi se u Austriji (Gradišće), u zapadnoj i južnoj Mađarskoj (govor Hajmaša) te u Slovačkoj (sjeverozapad Bratislave).⁵

---

⁴ Dalibor Brozović, *ibid.* str. 81.

⁵ Iva Lukežić, *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990. str. 28-29.

3.1. Unutrašnjost Istre

Ikavsko-ekavski dijalekt unutar Istre prostire se na središnjem istočnom prostoru počevši od Milotskega Briga, a zatim obuhvaća Svetu Katarinu, Kukurine, Pićan, Šumber, Tupljak, Gologoricu, Kršan, Čepić, Kožljak, Šušnjevicu.⁶

Navedena su samo veća mjesta, tj. naselja, a ona se sastoje od mnogo malih sela u kojima nalazimo različitih ostvaraja pojedinih riječi i njihovih naglasaka. Svako veće selo čuva neki svoj govor, odnosno pojedine riječi koje se barem djelomice razlikuju od susjednog sela.

3.2. Tupljak

Tupljak je malo selo u Istri, a smješteno je između Pićna sa zapadne i Čepića s istočne strane. Prema zapadu i sjeveru graniči s ekavskim refleksom jata, a na jugu s ikavskim jatom. „Tijekom nekoliko posljednjih godina Tupljak je najviše bio poznat po tome što se u njemu nalazio posljednji rudnik kamenog ugljena u Istri zatvoren 1999. godine“.⁷

Prema pisanju dijalektologinje Ive Lukežić čakavski ikavsko-ekavski dijalekt dijeli se na tri poddijalekta: primorski, kontinentalni i rubni.⁸ Prema značajkama određenim u spomenutoj knjizi Tupljak pripada rubnome poddijalektu srednjočakavskog (ikavsko-ekavskog) dijalekta.

---

⁶ Iva Lukežić, *ibid.* str. 23-24.

⁷ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62708>, pristupano 28. 7. 2017. u 10:00h

⁸ Iva Lukežić, *ibid.* str. 105.

4. REFLEKS JATA

Prema praslavenskom jatu u čakavskom se narječju razvilo pet refleksa, a to su: i, e, je, ikavsko-ekavski i neizmijenjeni jat. Čakavski govori koji istovremeno poznaju i ikavski i ekavski refleks jata u literaturi se nazivaju ikavsko-ekavskim.⁹ U tim se govorima refleks jata podvrgava fonetskom pravilu Jakubinski-Meyer koje glasi da će jat biti ekavski kada se nađe ispred suglasnika t, d, n, l, r, s, z iza kojih slijede a, o, u, φ, dok će u drugim slučajevima realizirati ikavski refleks jata. Također na kraju riječi, u tvorbenim i gramatičkim morfemima realizirat će se ikavski refleks jata.¹⁰

Važno je reći da su L. Jakubinski i K. H. Meyer objasnili „takvu pojavu zakonitošću, a ne slučajnošću“.¹¹ Promatrajući realizaciju nekadašnjeg jata ustvrdili su što se zapravo događa.

Zapravo važno je reći da je refleks jata po Jakubinski-Mayerovom pravilu izrazito je „čakavska ikavsko-ekavska zakonitost“.¹² I danas u ikavsko-ekavskim govorima nalazimo na niz takvih primjera. U Tupljaku možemo čuti sljedeće riječi koje nam potvrđuju Jakubinski-Mayerovo pravilo: *lipo telo, lipo leto, lipo mesto, misit testo, belo mliko, lipo koleno...*

Govornici u Tupljaku imaju mnogo ekavskih i ikavskih ostvaraja riječi što nam i potvrđuje pripadnost čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu. Razlog tome je sama geografska pozicija na kojoj je smješten Tupljak. Budući da je pozicijom okružen ekavcima (za sjevera i istoka) i ikavcima (za zapada i juga) ne čudi na tzv. „hibrid“ ikavskih i ekavskih riječi.

---

⁹ Božidar Finka, Čakavsko narječje, Čakavska rič, Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi, Br. 1, Split, 1971. str. 22.

¹⁰ Iva Lukežić, ibid. str. 13.

¹¹ Milan Moguš, Čakavsko narječje, Fonologija, Školska knjiga, Zagreb, 1977. str. 39.

¹² Milan Moguš, ibid. str. 42.

Stoga među govornicima u Tupljaku u jednakoj mjeri prevladavaju i ikavski i ekavski leksemi. Najčešće u Tupljaku možete čuti sljedeće riječi: *belo, celo, koleno, leto, seno, sreda, vera, vredan, železo, mesto, grešnih, belih*, (ekavizmi), *lipo, svitlo, mliko, grih, drivo, svića, smih, dite, nedilja, misec, lišnjak, lik, dvi, lipih, mićih, rika, vrime, brig, rič* (ikavizmi)...

U govoru Tupljaka potvrđen je i diftong *ie* dobiven od dugoga *e*: *plies, mieso, palientu* i sl.

5. ZAMJENICA ČA

Kako kaže dijalektologinja Iva Lukežić „da je zamjenica *ča* osnovna oznaka za čakavsko narječje, ne treba mnogo ni dokazivati“.¹³ I danas znamo da je zamjenica „*ča*“ svojstvena samo čakavskom narječju i većini njegovih dijalekata. Upravo zbog tog razloga pripada čakavskim alijetetima, odnosno značajkama najvišeg ranga razlikovnosti.

Zamjenica „*ča*“ svakako je jedna od glavnih obilježja čakavskog narječja. Međutim ta se zamjenica kod svih čakavaca ne realizira isto, odnosno postoji nekoliko varijanta: *ča, če, čo, ca, ce, co* itd. U Tupljaku osim zamjenice „*ča*“, karakterističan je i ostvaraj zamjenice *čo* što nam potvrđuju sljedeći primjeri: *Čo delaš?, Reči mi čo., Češ čo pojis?, Ti fali čo?, Čo je bilo danaska novega va školi?, Čo nisi pojila marendu va školi?, Čo ti danaska ništo ni dobro?, Čo nebiš sada malo sela tu z manu?, Čo ti još ni dosta., Čo si nebiš zela?, Čo ti je danska?, Gren si zet čo za pojis...*

Riječ je o ostvaraju dugoga *a* kao *o*. Takva je realizacija svojstvena starijoj populaciji govornika, dok se kod onih mlađih mnogo češće čuje zamjenica *ča*: *Ča*

---

¹³ Iva Lukežić, *ibid.* str. 20.

si mi oprla tu robu?, Ča nećeš danas prit simo?, Mama ča je za pojis?, Ča nisi bila čera na maši?, Reči mi ča., Ča ne gremo ča?, Ča nisi obukla duge brageše?, Ča nećeš pojis večeru?, Ča si zobila?, Ča s bila ono rekla?, Ča nećeš dopeljat mladića?, Ča još nisi šla spat?, Ča nećeš poč na svate?, i sl. Međutim i kod mlađih, kao i kod starijih, možemo čuti obje realizacije te zamjenice.

6. ČAKAVSKA JAKA VOKALNOST

Čakavsku značajku jake vokalnosti u vidu čakavske pune nepreventivne vokalizacije u govoru Tupljaka potvrđuju uz ostalo prijedlog *va*, primjerice: *Gren va školu., Va kući je močak., San šla jutros va butigu., Va veturi su ostali ključi., Moran poč va štalu., Va vrti je ostala sapunela., Nedilju san šla va crikvu., Va kunobi san točila vino., Nisan bila va kući...*

Analogno tomu prilog „uvijek“ ostvaruje se kao *vajka* (od riječi *vavek*), a imenica „misa“ kao *maša*: *Vajka va nedilje hodin na mašu., Mat me vajka zjutron zbudi., Vajka smo hodili na noge., Vajka su se dica pred kuću igrala, Danaska je na maši plovan napovida., Su storili mašu za pokojenega., Nisan jutros bila na maši., Moran jutri poč h maši i sl.*

Mjesni prilog „gdje“ ostvaruje se kao *kadi*: *Kadi je mat stavila telefon?, Kadi greš?, Kadi je šla sestra?, Kadi si bila čera popolne?, Kadi je otac pusti sikiru?, Kadi su mi knjige za va školu?, Kadi je bi ples?, Kadi su šli mat i otac?, Ne znon kadi je pustila metlu i sl.*

Imenica „mlin“ među Tupljačanima realizira se kao *malin*: *Smo s tovaron hodili va malin., Malin nan je bi čuda od kuće., Va malin su si hodili., Poli malina je bila butiga., Bilo je lipo kemu je malin bi blizu...*

Oblici osobne zamjenice „ja“ u I jd. „sa mnom“ ostvaruju se kao *s/z manun/manu*: *Je šla z manu va butigu., Ne reš danaska z manun?, Ča nebiš šla z*

manu?, I on je šo z manun., Sredu je bila otročica z manun poli dohtora., S manun su šli i mat i otac., Nikad se nisu peljali s manun., Va nedilju ćeš poč s manu h maši i sl.

Jaka se vokalnost u ovom govoru očituje i vokalima. Iako se promjenom $\bar{a} > \bar{o}$ ne povećava broj fonema, promjena ide u pravcu te čakavske osobitosti. Upravo je to ono po čemu je govor Tupljaka specifičan, ali i njegova šira okolica (Potpićan, Kršan, Čepić, Sv. Katarina, Pićan...).

Takva se promjena događa u središnjim slogovima, ali je u nekim riječima moguća i na samome početku riječi. Stoga se u govoru Tupljaka može čuti: *Boli me glova., Jedon don., Trova je zelena., Znon kamo ću poč., Ormaron je va kamari., Domoća joja., Škore su na stoli., Meso je joko mosno., Sposila me je žena., Jutros san bila kosna za na delo., Blogo treba pustit von z štale., Borba mi je do motor za peljat., Šigumon mi se ni osuši, Znon da moran poč va školu, Čera me je joko bolila glova, Va storoj kašeti su bili kumpiri, Sredu smo pobrali sav mlodi kumpir...*

7. REFLEKS VOKALA ę

Kako dijalektolog Milan Moguš kaže „među temeljne čakavske odlike treba ubrojiti prijelaz $\text{ę} > \text{a}$ po formuli $\text{j, č, ž} + \text{ę} = \text{a}$ “.¹⁴ Važno je spomenuti da su na tu činjenicu počeli upozoravati već i prvi opisivači susačkoga govora. Milan Moguš navodi da je transformacija vokala ę kod čakavaca imala dvije faze. Prva faza je ona s prijelazima $\text{ję-, čę-, žę-} > \text{ja-, ča-, ža-}$, a u drugoj fazi refleks vokala ę prelazi u e.¹⁵

---

¹⁴ Milan Moguš, ibd. str. 35.

¹⁵ Milan Moguš, ibid. str. 35.

Svakako je i danas među čakavskim govornicima vrlo često prisutna i dosljednija prva faza, a nju nam potvrđuju i govornici sela Tupljaka. Među najčešćim riječima u Tupljaku prisutne su: *zajik* < *jèzik*, *žat* < *žèti*, *jačmik* < *jèčmik*, *jatra* < *jètra*.

Primjeri druge faze u kojoj *ę* daje *e*: *meso* < *męso*, *pamet* < *pamęt*, *seme* < *sęme*, *breme* < *bręme* i sl.

8. AKCENTUACIJA

Ono što čakavštinu čini izuzetno arhaičnom jest nekadašnja stara akcentuacija, odnosno postojanje starog troakcenatskog sustava. Dijalektolog Dalibor Brozović ističe da je „u tipičnim čakavskim govorima očuvan zapravo starohrvatski inventar od tri akcenta sa zadržanim prvotnim položajem“.¹⁶ Naravno riječ je o kratkosilaznom (*ä*), dugosilaznom ili cirkumfleksu (*â*) i zavinutom naglasku ili kako se još naziva čakavski akut (*ã*).

Važno je reći kako dijalektolog Josip Lisac prema istraživanju Ive Lukežić zaključuje da je akcentuacija čakavskog ikavsko-ekavskog dijalekta vrlo različita u pojedinim zonama prostiranja dijalekta. Stoga on ističe kako je na takvom prostoru moguće čuti govore s vrlo starom akcentuacijom, ali i govore koji u sebi bilježe više ili manje inovacija.¹⁷ Nadalje Josip Lisac navodi kako „najarhaičniji govori dobro čuvaju akut i to u svim slogovima u riječi“.¹⁸ Međutim uz to ističe i činjenicu da će i u takvim govora biti ponešto promjena, najčešće izazvanih

---

¹⁶ Dalibor Brozović, *ibid.* str. 83.

¹⁷ Josip Lisac, *Hrvatska dijalektologija 2, Čakavsko narječje*, Golden makreting-Tehnička knjiga, Zagreb, 2009. str. 104.

¹⁸ Josip Lisac, *ibid.* str. 104.

analogijom. Također navodi kako dobar dio govora još uvijek čuva nenaglašene duljine ispred i iza naglaska, dok su se u djelu govora očuvale samo ispred.¹⁹

U starim akcenatskim sustavima sva se tri naglaska mogu ostvariti na svim pozicijama u riječi, tj. na početnom, u unutrašnjem i finalnom slogu. Do starijeg troakcenatskog sustava dolazi kada se gubi akut u finalnom, zatim i u početnom slogu, a čuva se u središnjem, dvoakcenatski sustavi su oni u kojima je akut izgubljen, a kod jednoakcenatskih se sustava akcenti mogu ostvariti na svim pozicijama u riječi.²⁰

Dijalektologinja Iva Lukežić za govore rubnog poddijalekta navodi da su u prethodnoj fazi imali klasični čakavski akut skokovite intonacije, ali je on danas u većini mjesnih govora potpuno irelevantan.²¹ Iva Lukežić stoga ističe kako „govore tog poddijalekta u cjelini karakterizira slabljenje i gubljenje fonološke funkcije zavnutog akcenta s istovremenom mogućnošću da ostane u govoru kao stilogeno sredstvo“.²² Također kako Iva Lukežić navodi govori tog poddijalekta zadržavaju prednaglasne duljine, dok su zanaglasne duljine u većini govora neutralizirane, a u onima u kojima se još uvijek mogu čuti fonetski su izrazito slabe.²³

Provedenim istraživanjem u govoru Tupljaka ostvaruje se stariji dvoakcenatski sustav. Njega čine čakavski kratki i dugi naglasak. Oni se realiziraju na svakome samoglasniku i to u početnom, središnjemu i u završnom slogu u riječi što nam potvrđuju sljedeći primjeri: vājka, kāmik, krūh, cūker, spèklo, jenà, sestrà, nogà, ženà, bəlò (redukcija vokala i, gl. prid. radni, bilo) lîpo, mêsto, govôrit, prontîvalo, jenêga, vodê G, kopât, vagnjât, sodît i sl.

---

¹⁹ Josip Lisac, *ibid.* str. 104.

²⁰ Josip Lisac, *ibid.* str. 25.

²¹ Iva Lukežić, *ibid.* str. 112.

²² Iva Lukežić, *ibid.* str. 112.

²³ Iva Lukežić, *ibid.* str. 112.

Prednaglasna duljina zabilježena je pred kratkim akcentom: glōvǎ, trōvǎ, rūkǎ, pētǎk...

9. KONSONANTIZAM

9.1. Fonem /t'/

Kako kaže dijalektolog Milan Moguš čakavsko je /t'/ veoma meko, slično ruskom ili češkom te je to bitna činjenica koja razlikuje čakavce od štokavaca.²⁴ Važno je znati da prilikom izgovora tog fonema vrh jezika upire se u donje alveole ne dodirujući donje zube, dok je mjesto dodira s nepcem gotovo palatalno.²⁵

I danas svjedočimo tome da za razliku od čakavaca, većina štokavaca i kajkavaca ne razlikuje fonem /ć/ od fonema /č/ pa u većini slučajeva koriste jedan izgovor, danas tzv. „srednje č“. Među dijelom čakavskih govornika ta se dva fonema vrlo dobro raspoznaju i vrlo rijetko dolazi do zamjene jednoga s drugim. Tako je i u Tupljaku: *not'* (kao dio dana), *not'* (ići pronaći nešto), *pot'*, *tit'*, *let'*, *pet'*, *zet'* (uzeti nešto), *ćut'*...

9.2. Završno slogovno /l/

Znamo da zadržano, finalno /l/ nije značajka koja je karakteristična samo za čakavsko narječje. Nju nalazimo i kod većine kajkavaca, ali i u jednom manjem dijelu kod štokavskih govornika. Međutim unatoč tome završno /l/ ipak je jednim svojim djelom karakteristično kod čakavaca.

---

²⁴ Milan Moguš, *ibid.* str. 65.

²⁵ Milan Moguš, *ibid.* str. 65.

Dijalektolog Milan Moguš kaže da se završno /l/ javlja u dvjema velikim grupama. Prvu grupu čine imenice s pridjevima, a u drugu grupu spada muški rod glagolskog pridjeva radnog.²⁶

Međutim dijalektologinja Silvana Vranić uz spomenute dvije skupine navodi i treću kategoriju, tj. kategoriju dočetka unutrašnjeg zatvorenog sloga osnova različitih riječi čiji je završetak /l/, primjerice: *pal-ci, kol-ci, mul-ci, bol-na, normal-no*.²⁷

Budući da postoje ove tri kategorije u kojima se finalno slogovno /l/ može pojaviti, čakavsko se narječje dijeli na dvije velike skupine i nekoliko podskupina. Prva je skupina u kojoj finalno /l/ ostaje zadržano, tj. neizmijenjeno i to u sve tri kategorije (npr. *maštel, pakol, debel, mrzal...*).²⁸

U drugoj skupini završno /l/ podvrgnuto je izmjenama pri čemu su moguće sljedeće realizacije: -l > φ, dolazi do potpune redukcije koja je atipična za druga dva narječja hrvatskog jezika pa je stoga takva pojava na razini čakavskog alijeteta. Ta je značajka karakteristična i za govornike Tupljaka, a potvrđuju je sljedeći primjeri: *čita, bi, se, hodi, priša, govori, reka, uzido, šo* (od glagola ići, 3. l. m.r), *imo* (od glagola imati, 3. l. m.r)...

Ostale realizacije -l >(j)a, -l >u/v/(f), -l >o nisu karakteristične za govornike mjesta Tupljaka.

---

²⁶ Milan Moguš, *ibid.* str. 82.

²⁷ Silvana Vranić, Realizacija finalnoga slogovnoga /l/ u govorima čakavskoga narječja, Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika, priopćenja hrvatskih sekcija III. međunarodnog slavističkog skupa pod naslovom "Teorija i praksa nastave slavenskih jezika", Bibliotheca Croatica Hungariae, knj. 2., Pečuh, 1996. str. 279.

²⁸ Silvana Vranić, *ibid.* str. 279.

9.3. Protetski konsonant j-

Nekadašnje proteze još se uvijek dobro čuvaju u pojedinim riječima. Proteza je pojava u kojoj suglasnici /j/ ili /v/ dolaze na početak riječi koje počinju vokalom. Znamo da je pojava protetskog glasa /j/ bila mnogo češća i dodavala se prije vokala prednjeg niza, dok je pojava protetskog glasa /v/ mnogo rjeđa i dolazila je ispred vokala stražnjeg niza. Kod čakavaca karakteristična je proteza /j/, dok se proteza /v/ nalazi uglavnom kod kajkavaca.

U govoru Tupljaka proteza je česta pojava i ona se najviše čuje kod starijih govornika: *jistina, jime, jišćen, jiman, ji* (veznik i)...

9.4. Prijelaz -m > -n

Odmah treba reći da prijelaz -m > -n nije isključivo čakavska značajka. Nju nalazimo i kod štokavskih govornika, najviše kod onih koji su smješteni uz obalu. Ta se pojava još naziva i adrijatizam, pa nam sam naziv govori da je karakteristična za područja koja su smještena uz Jadran, odnosno uz obalu i more.

Na prijelaz su dočetnog -m > -n čakavski dijalektolozi upozoravali vrlo rano. Danas postoje mnoge teorije zašto je tome tako. Neki dijalektolozi misle da je do prijelaza došlo zbog lakšeg izgovora, dok neki smatraju da je to utjecaj romanskog jezika.²⁹

Kod Tupljačana taj prijelaz odvija se na dočetu promjenjivih oblika, ali i nekih nepromjenjivih (npr. brojeva). Primjeri su sljedeći: *Ma ren se ja malo leć., Kad pojen ća., Niš ne znon., Niman sriće., Prit ću u osan ur., Govorin ma ne pišen., Volin da plešen., Gren z braton i z kumpanijon na ples., Udrila san z nogun., Šla je va trse z ocen., Gre otrok z metlun., Ne vidin kraja., Ne razumin*

---

²⁹ Milan Moguš, *ibid.* str. 79.

kamo je mogla poć., Gledan kroz vokno., U sedan ur je maša., Nedilju pridujen doma...

9.5. Gubljenje konsonanta

Gubljenje konsonanta ili konsonantskih skupina svojstveno je svim trima narječjima čakavskog narječja. Gubljenja mogu biti na početku, u sredini ili pak na kraju riječi. Do gubljenja najčešće dolazi kada se dva konsonanta nađu jedan do drugoga što dovodi do težeg izgovora neke riječi. Stoga jedan od dva suglasnika mora ispasti.

Ono što je karakteristično samo za čakavce jest pojava koju je dijalektolog Milan Moguš nazvao slabljenje šumnika. U čakavskim govorima karakteristična je potpuna redukcija udaljenijega konsonanta, odnosno u riječi ispada onaj konsonant koji se nalazi dalje od vokala. To se može dogoditi na početku riječi, u sredini i na njezinom kraju. U govoru Tupljaka možemo čuti sljedeće primjere: *maška, deško, nohta, lahta, osta, šenica, čelica, tičić/tić, žalos, rados, mlados, staros, jena, jedanajs, dvanajs, dvajest...*

9.6. Rotacizam

Pojava rotacizma nije svojstvena samo čakavskim govorima, već se javlja i u mnogim kajkavskim govorima te u malom djelu štokavskih govora. Do rotacizma dolazi kada je prezentska osnova glagola „moći“ rotacirana pa se fonem /ž/ zamjenjuje s fonemom /r/.³⁰ U govoru Tupljaka primjeri su sljedeći: moren (1. l. jd. prez.), moreš (2. l. jd. prez.), more (3. l. jd. prez.), moremo (1. l. mn. prez.), morete (2. l. mn. prez.), moreju/moru (3. l. jd. prez.).

---

³⁰ Iva Lukežić i Marija Turk, Govori otoka Krka, Libellus, Crikvenica, 1998. str. 93.

9.7. Disimilacija

Od disimilacijskih pojava u govoru Tupljaka mogu se čuti preoblake skupova mn i mnj, a primjeri su sljedeći: *sedamnaest* > *sedavnajs*, *osamnaest* > *osavnajs*, *dimnjak* > *dimljak*, *sumnjam* > *sumljan*, *dimnjačar* > *dimljačar* i sl. Međutim za čakavce je karakteristična disimilacija likvidnih konsonanata r > l što se i u govoru Tupljaka potvrđuje, primjerice *rebro* > *lebro*.

9.8. Depalatalizacija i delateralizacija

Što se tiče depalatalizacije ona „na čakavskom tlu zahvaća dva konsonanta, lj i nj, koji su vrlo slični po svom položaju pri artikulaciji“.³¹ Pri tome konsonant lj može dati /l/. Depalatalizacija u /l/ za ovoga je istraživanja zabilježena samo u primjeru *pretel*. U govoru Tupljaka ima više primjera delateralizacije u /j/: *nedija*, *judi*, *uje*, *voja*, *žeja*, *boje*, *nevoje*, *pojubi*...

Primjeri depalatalizacije nj > n nisu zabilježeni u govoru Tupljaka.

9.9. Konsonantske skupine

Nekadašnje stare konsonantske skupine još uvijek pronalazimo u pojedinim govorima. U govoru Tupljaka još se dobro čuvaju ostaci nekadašnjih starih konsonantskih skupina.

Stara skupina *dj kod Tupljačana ostvaruje se kao j: *meja*, *rojendan*, *rojenje*, *rojen*, *grozje* (ali i *grozje*), *glojen*... Skupina *tj dala je ć, a primjeri su sljedeći: *noć*, *svića*, *braća*...

---

³¹ Milan Moguš, *ibid.* str. 90.

Nekadašnje stare skupine stj i *skj u govoru Tupljaka ostvaruju se kao šć: *ognjišće, gušćer, lišće, šćap, kršćenje, vrišće* (od glagola vriskati, 3. 1. jd). Primjere nalazimo i kod imenica u I. jd: *z koščun, z moščun* (s masti), *z vošćen* (s voskom)...

Također u govoru Tupljaka očuvala se i stara skupina *čr te se i ona vrlo dobro može čuti među govornicima, a primjeri su sljedeći: *črv, črvljiv, črn, črljen, črnica, čripnja (ali i čiripnja), črišnja (ali i čirišnja)*...

Strane se skupine *st, *sk, *st zamjenjuju skupinama šk, šp i št, pa se u govoru Tupljaka može čuti: *škartoc, škanj, škatula, škovace, škavacera, škercat, špenjula, špaleta, šporkat, štajun, štabelo, štimat, štramac, šterna*...

10. MORFOLOŠKE OSOBITOSTI

10.1. Instrumental jednine imenica ženskoga roda

Instrumental jednine imenica ženskog roda e-osnove najčešće završava na -u rjeđe na -un, npr. *Udri je z ruku., Nabi je balotu z nogu/nogun., Ni pensa z glavu/glavun., Mora začinit meso z solju/soljun...*

10.2. Genitiv množine imenica svih triju rodova

Genitiv množine imenica muškog i srednjeg roda najčešće ima nulti nastavak koji se još uvijek dobro čuva, ali može imati i nastavak -a ili -ah. Stoga u govoru Tupljaka možemo čuti: *Ni teh stol., Ni stolah va kunobi., Bez rukovah., Je šla zdolun bez vol., Ni više kumpira...* Također u nekim riječima koristi se i nastavak -ih (najčešće kada riječi označavaju neku količinu): *Ni toliko novih mižolih...*

Imenice ženskog roda u genitivu množine najčešće imaju nastavak -ah, ali i nastavak -a, a sve rjeđi nulti nastavak npr. *Žena bez rukah/ruk.*, *Ni teh ženah/žen.*, *Va kući fali padel.*, *Bez besed/besedah...*

10.3. Lokativ množine imenica svih triju rodova

U govoru Tupljaka u lokativu množine imenica svih triju rodova najčešće prevladava stari nastavak -ah i to u sva tri roda, ali kod nekih riječi i nastavak -ih. Za muški rod javlja se i nastavak -imi. Primjeri su sljedeći: *Va kašetinah drži.*, *Hodi po butigah.*, *Va teh morih je čuda rib.*, *Je govorila o stolimi...*

10.4. Instrumental množine imenica svih triju rodova

Kod instrumentala množine imenica muškog i srednjeg roda najčešći su nastavci -i i -imi, dok kod imenica ženskog roda prevladava nastavak -ami. Primjeri su sljedeći: *Rivali su prit z stoli/stolmi.*, *Iskali su tartufe s breki/brekimi (ali i brekami).*, *Ne moren čuda micat z nogami...*

10.5. Kondicional

Kao specifična morfološka značajka izdvaja se kondicional. U većini čakavskih govornika pa tako i u govoru Tupljaku oblici glase: bin, biš, bi, bimo, bite, biju/bi. Takve oblike ne poznaju ostala dva narječja hrvatskog jezika pa su stoga na razini čakavskih alijeteta. Primjeri su sljedeći: *Ja bin šla na more.*, *Biš mi donesla šlape?*, *Mi bimo otili ča pojis.*, *Oni biju nan skuhali maneštru danas.*, *Ja bin zela dvo kusa...*

11. ZAKLJUČAK

Govor mjesta Tupljaka pripada čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu prema svim primjerima iz provedenog istraživanja, počevši od samoga jata, pa sve do morfologije, što je potvrdila i provedena analiza.

Iz provedenog istraživanja vidljivo je da Tupljačani ovjeravaju ikavsko-ekavski odraz jata, ovjerenu zamjenicu „ča“ i njezine oblike, tendenciju čakavske jake vokalnosti, čuvanje čakavskog /t/ ili redukciju finalnog /l/, npr. *priša, reka, nosi..* Također pripadnost čakavskom narječju, a time i njegovu ikavsko-ekavskom dijalektu potvrđuju brojni adrijatizmi, ali i same morfološke značajke koje u sebi čuvaju duboku starinu. Osobito su specifični oblici genitiva množine koji još uvijek čuvaju stare nastavke, nastavak -ah kod ženskog roda te nulti morfem i to u sva tri roda. Ono po čemu je govor Tupljaka osobit zatvaranje je vokala a > o, npr. *glova, trova, joje...* Tu značajku osim Tupljačana poznaju i bliža okolna mjesta, ali i mnogi drugi govori ikavsko-ekavskoga dijalekta izvan Istre, kao i govori drugih čakavskih dijalekata.

Za kraj bih željela istaknuti da sam za ovog istraživanja uočila mnoge jezične značajke rodnoga kraja koje je vrijedno čuvati i njegovati. Svakako smatram da mi je ovaj rad pomogao da čujem nešto otprije nepoznato, da se prisjetim nekih davno zaboravljenih riječi i rečenica. Iako sam od svojih privih koraka obilježena istim mjesnim govorom, ovom sam analizom spoznala mnoge njegove značajke kojih nisam bila ni svjesna.

12. SAŽETAK

U ovome je radu na nizu primjera prikazana analiza govora Tupljaka i utvrđena njegova pripadnost čakavskomu ikavko-ekavskom dijalektu. Govor Tupljačana nosi svoje osobitosti kako fonološkim, tako i morfološkim značajkama koje ga svrstavaju među čakavske dijalekte i potvrđuju da još uvijek čuva starinu i nasljeđe svojih predaka.

13. KLJUČNE RIJEČI

Čakavsko narječje, ikavsko-ekavski dijalekt, rubni poddijalekt, govor Tupljaka

14. POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Brozović, Dalibor, Čakavsko narječje, u: Brozović, D. – Ivić, P., Jezik srpskohrvatski / hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski, Zagreb, 1988.
2. Finka, Božidar, Čakavsko narječje, Čakavska rič, Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi, Br. 1, Split, 1971.
3. Lisac, Josip, Hrvatska dijalektologija 2, Čakavsko narječje, Golden makreting-Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
4. Lukežić, Iva, Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990.
5. Lukežić, Iva i Turk, Marija, Govori otoka Krka, Libellus, Crikvenica, 1998.
6. Moguš, Milan, Čakavsko narječje, Fonologija, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
7. Vranić, Silvana, Realizacija finalnoga slogovnoga /l/ u govorima čakavskoga narječja, Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika, priopćenja hrvatskih sekcija III. međunarodnog slavističkog skupa pod naslovom "Teorija i praksa nastave slavenskih jezika", Bibliotheca Croatica Hungariae, knj. 2., Pečuh, 1996.

Internetski izvori:

1. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Tupljak, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62708>, pristupano 28. 7. 2017. u 10:00h

15. PRILOZI

15.1. Transkripcija videozapisa s terena 1. dio

Srijeda, 19. 7. 2017. Tupljak

Ispitanica: Dana Lukšić, rođ. 14.11.1940.

Ispitivač: Sanja Stranić, rođ. 26.9.1995.

Sanja: Nona, reči ti meni kako je bilo kad si ti bila mloda? Koliko vas je bilo va fameji?

Dana: A pet, četiri.

Sanja: Ki se?

Dana: Ja, ji ćaća, ji mama ji dede.

Sanja: I onda ste živili va toj mićoj kućici poli Lušić?

Dana: A storena je ki zno kada... A zapoljena ni bila kad drugi svetski rat. A moja mat je govorila da bi bila baren zgorila pa ne bi nan bila puščala i tako... Probijali smo život.

Sanja: A ča ste, ča ste doma delali? S čin ste se bavili?

Dana: Sodili smo truginju, sijali ji kumpir, ji pažul, ji blitvu, ji pešu ji sve ča je trebalo i za blogo i za nas i sve.

Sanja: A od bloga ča ste imali sve?

Dana: Od bloga smo imali, a kad san bila ja mola, a samo kravu.

Sanja: Nič više? Prasce?

Dana: Ne ji prasce, ji kokoše, a breka nismo imali.

Sanja: Aha, a je bilo struje oniput?

Dana: Ne, ne, va škuren s niku svićicu smo si svitili, a ki je imo lompu on je bi maještar.

Sanja: Aha, nači bilo je tega, lompe?

Dana: Ja, ja, ja bilo je ki su bili smožniji su imali lompu. Lompa se je zvola, na staklo je bilo storeno. I ferol i tako daje.

Sanja: A s kud su to donesli ljudi?

Dana: A po butigah je bilo.

Sanja: Po butigah je bilo za kupit?

Dana: Ja.

Sanja: Aha dobro. A ovega, na ples ste hodili?

Dana: A ja, na ples nismo pustili nanki ku je doš pada.

Sanja: A ča ste hodili po jedon ili ste hodili va skupinah, si skupa?

Dana: A tako, tako kako smo bili va seli. Ki je bi va seli, selo po selo je hodilo skupa više. Ako si imo pretela kakovega onda...

Sanja: A ča je bilo više muških ili ženskih?

Dana: A ženskih je bilo vajka više.

Sanja: A ste imale čo za obuć?

Dana: A ja san imala jeno tri haljine ji svaku nedilju san si obukla drugu, da ja iman tega.

Sanja: Nači je bilo onda?

Dana: Ja.

Sanja: A kadi ste kupovali brhane i to, kotule?

Dana: A poli Vlašić se je zvalo niko selo i butiga je bila.

Sanja: Znači bilo je za kupit?

Dana: Od hrone i robe. Poli Vlašić. Vlašići se je zvalo selo.

Sanja: To je poli Krbunah?

Dana: Ja, ja va Krbunah.

Sanja: Va Krbunah. Znači tamo ste sve na noge hodili va butigu?

Dana: Ja, ja ma to je bilo od nas prvo selo, od Krbune.

Sanja: I to je sve na noge šlo?

Dana: Ja, a ja sve na noge smo hodili, a kadi smo imali ku ne voz.

Sanja: A ni bilo vozi?

Dana: A je bilo, ma ča ćeš z vozom poč po jenu kilu cukora?

Sanja: Ma za brhan poč kupit?

Dana: Ja, ja i to.

Sanja: A za Božić i Vazom ste imali kakove užance?

Dana: Slatki kruh, ji...

Sanja: Joja?

Dana: Joja ja ji pršuta ku je bilo.

Sanja: Ča ste piturivali joja?

Dana: Ja, ja va fundacije od kafe smo stavjali.

Sanja: I ča su bile onda, kakove kafene?

Dana: Ja, ja, ja.

Sanja: A kakove rožice nutra?

Dana: Ne nič. Samo kafe da se znalo da su za Vazom storene.

Sanja: A da li je uz ta joja i pršut, ste prontivali kakov, čo iz vrta? Stavjali luk?

Dana: A ja, ja luk ja.

Sanja: Česan?

Dana: Česan ne, samo luk vazmenski je bi, se je zvo vazmenski luk.

Sanja: I to se je prontivalo? Se je nosilo na mašu blagoslovit?

Dana: Ja, ja...

Sanja: Kako, va jutro?

Dana: A večer se je nosilo vajka. Mi smo nosili.

Sanja: I onda ujutro?

Dana: Ji u jutro smo marendali blagoslovno drugo jutro.

Sanja: Zajno z jutra kad ste se stali?

Dana: Ja, ja... Samo jili blagoslovnu hronu.

Sanja: A va polju ste solidi čo?

Dana: A ti govorin, trukinju ji kumpir ji tako.

Sanja: Pomalo sve?

Dana: Ja, ja.

Sanja: Nona, ča voliš misit?

Dana: A volin ji makarune ji sve volin, ali najviše volin fuže ča vi volite jis.

Sanja: A ma to treba puno delat?

Dana: A ma trebi delat ma, zabavit se.

Sanja: A njoke?

Dana: I njoke volin storit i se znon.

Sanja: A slatke njoke?

Dana: Ji slatke ji...

Sanja: A dobro. A ovega, kako je bilo kad ste vi bili na pirah kad ste bili mlaji. Ste mislili onda čo za pir?

Dana: A ne to su bile kuharice ke su znale misit, starije ženske.

Sanja: One su protivale?

Dana: Ja, a mi smo samo plesali i komedijali ji tako.

Sanja: A kako je bilo? Kako su bile te užance? Kako se je to hodilo na pirah? Ča se je protivalo?

Dana: A kapuz ji testo ji tako. I pečeno meso ji pečenu janjetinu ji tako.

Sanja: A od slatkega?

Dana: Od slatkega su bile torte onda.

Sanja: Kolači, cukorančići, ča je bilo?

Dana: Ja cukorančići su bili ji nič drugo, samo torte.

Sanja: A od čega su se torte delale? Orihi ili?

Dana: A ne, od joja, od joj ji muke ji tukli su na ruke ženske ke su bile specijalizirane.

Sanja: Za to?

Dana: Ja.

Sanja: Ali ča se je stovljalo va tortu, marmelada ili voće?

Dana: Ne, nič, nič. Samo onako žuto slatko, cukora ji drugo nič.

Sanja: A kako je bilo na pirah? Ste imali kakove običaje?

Dana: A za pusta smo se opustali, pokrli pa delali čine, pa svašta. Ajoj meni ma je ono bilo lipo. Pa kad su se otkrli ma majko moja mila...

Sanja: A ki se je to skrivo, mladenci ili?

Dana: Ne, svaća. Niki od svaće ki je bi više za komediju ja.

Sanja: Oni su se maskirali i pokle su se otkrili?

Dana: Ja i pokle su se otkrli.

Sanja: Dobro. A na more ste hodili?

Dana: A hodili smo sakamor hodili kad ni bilo s ken se pejat.

Sanja: Ali da li ste šli se kupat?

Dana: A ne, ja nisan nanka znala za more nikad.

Sanja: Do kada?

Dana: Ma san forši imala petnajs let kad san šla va Riku z barbu, z borbu. Ji on mi govori: „Danica ćeš vidit ka vela mlaka je“. Ji ja san gledala ajme ke vela, a ude... jo kad je prišlo more, majko moja mila...

Sanja: A to je bilo ča, u Plominu?

Dana: Ja to je bilo početak mora u Plominu ja.

Sanja: I onda prvi put si vidila more?

Dana: Prvi put san vidila more. Kadi san se ja kupala, ninderi.

Sanja: A va nekih mlačicah, potočići?

Dana: A ben to ja pokle san bila veća, pokle me je mat ji otac pustili s kumpaniju neka gren se vadit...

Sanja: Plivat?

Dana: Ja.

Sanja: A prije tega nič?

Dana: Nič.

Sanja: Dobro.

Dana: Ji pokle anka tega. Ma nisan ja volila vodu.

Sanja: Ne, nanki danas?

Dana: Ne, ne, ni vodu ni vatru, ni ugonj.

Sanja: Dobro. A kad već govoriš za ugonj, kako ste se toplili po zimi doma?

Dana: A poli špahera, poli... Ma ne, špaheri nisu bili još kad san bila dica. Su bili ognjišće ji okoli ognjišća smo se nasložili pa smo se toplili.

Sanja: I tako ste kuhali na ognjišću?

Dana: A ja, ja.

Sanja: Ča va kakov lonac veli?

Dana: Va kakov veli lonac da nan ne skoče. Najviše smo palentu.

Sanja: A osim palente?

Dana: A tako svega pomalo, ji testa ji ča je prišlo na red, kapuz ji..

Sanja: Aš ni bilo drugo?

Dana: Ja, ja.

Sanja: A ste imali kakove mačkare va selu, va drugen misecu? Ste imali čo?

Dana: Ja, ja, ja...

Sanja: Je bilo za pusta poč?

Dana: Ja za pusta je bilo, va nediju je bi pust. A va utorak su se opustali muški ji ženske ji ki god je voli poč za pusta se je opusta. Da ga nis pozna. A druge dneve se je hodilo va...

Sanja: Kamo, naokoli?

Dana: Va šareno obučeno.

Sanja: A va školu ste hodili?

Dana: Ja, va školi san bila prosječna tako. Šes razredi san pasala.

Sanja: Više nisi hodila?

Dana: Ne tu ni bilo, nego viša škola je bila va Krbunah.

Sanja: I tamo nisi šla?

Dana: I tamo nisan šla.

Sanja: Ali su hodili ljudi va Krbune?

Dana: Ja, ja...

Sanja: Isto sve na noge?

Dana: Ja.

Sanja: Nisu imali prijevoz?

Dana: Ne.

Sanja: Nič?

Dana: Sve na noge. Ji va Pićon su hodili od nas, va Pićon na noge ji doma.

Sanja: Va školu i nazad?

Dana: A ja. Ji pokojena Anica naša.

Sanja: A ste imali kakovega tovara da ste s njin kamo hodili kad je robilo?

Dana: A ja kad je robilo smo hodili. Va malin. Mat i otac su mi prontali na tega tovarića truginje ji san šla samlit. Tamo su mi samlili, tamo je bi malin ji san šla doma za njin.

Sanja: I to je bilo tako koliko put? Jedan put na misec?

Dana: A ji kako si stavi, kako se je imalo bloga doma. Ku se je imalo manje se je nareje šo.

Sanja: Kako je bila potriba.

Dana: Ja, ja.

15.2. Transkripcija videozapisa s terena 2. dio

Srijeda, 19. 7. 2017. Tupljak

Ispitanica: Dana Lukšić, rođ. 14.11.1940.

Ispitivač: Sanja Stranić, rođ. 26.9.1995.

Sanja: Nona kako biš ti rekla za nogu, za noge, ne moren stot na ...

Dana: Nogah.

Sanja: Na nogah, a tako isto na primjer biš rekla za čovika ki nima ruke da je to čovik bez ...

Dana: Bez ruk.

Sanja: Ili ako nima noge?

Dana: Bez nog.

Sanja: Bez nog ili noh?

Dana: Noh.

Sanja: A da na stolu ni joj, kako biš rekla, ni teh ....

Dana: Joj.

Sanja: Da te boli želudac, ča biš rekla, kako biš ti to po svoje rekla, da te boli ...

Dana: Štumig.

Sanja: Štumig ili h?

Dana: Štumih.

Sanja: Štumih. A da greš nikamor ča biš reka, ja gren ...

Dana: Ča, ja gren ča.

Sanja: To ti znači da reš ...

Dana: Ča.

Sanja: Ča dobro. Kad biš šla va vrt ča biš rekla, gren sapunelu ...

Dana: Kopat, sodit, vanjgat, sve delat ča se dela.

Sanja: Ča robi.

Dana: Ja.

Sanja: A kako biš rekla da ne vidiš bez ...

Dana: Oćoli, bin rekla ne vidin ja moran si zet i oćole čekaj malo sada.

Sanja: Bez njih nebiš mogla?

Dana: Ja.

Sanja: A da greš doktoru kako biš rekla, gren ...

Dana: H medigu.

Sanja: H medigu?

Dana: Ja.

Sanja: Dobro. A kako biš rekla za travu?

Dana: A ka lipa trova.

Sanja: A za glavu?

Dana: Ka grda glava.

Sanja: Kako?

Dana: Grda.

Sanja: Ali ća, kako se reće? Glova?

Dana: Glova ja.

Sanja: Kako biš rekla za plavo?

Dana: Blovo.

Sanja: A crveno?

Dana: Krvovo.

Sanja: A za smeđe?

Dana: Kafeno.

Sanja: A za crno?

Dana: Ćrno.

Sanja: Bravo nona!

15.3. Naše besede

Popis manje poznatih čakavskih „besed“ koje govore Tupljačani i stanovnici iz okolice Pićna.

A

abadat – ne mariti za što
anke – isto
arbašpanja – djetelina
arija – zrak
aš (daš) – jer
armaron – ormar
atento – spremno

B

bala – lopta
baladur – terasa
barkun – prozor
batic – čekić
beči – novci
belo – bijelo
beseda – riječ
bičikleta – bicikl
bivat – živjeti
blatan – prljav
blešćit – bliješćati
blogo – životinje
blovo – plavo
bonda – strana
borba – barba, stric ili ujak
borša – torba
brageše – hlače
brek – pas
brhan – haljina
brih – brijeg
bušić – poljubac
butiga – trgovina

C

cavata – cipela
cedit – popustiti

cidilo – cjedilo
cidit – cijediti
cimitar – groblje
cok – panj

Č

ča – što
čelica – pčela
čera – jučer
česon – češnjak
čingujš (čelenguš) – komarac
čiripnja – peka
črv – crv
čuda – mnogo

Ć

ćikobernica – pepeljara
ćakulat – govoriti
ćapin – hvataljke za rublje

D

daš (aš) – jer
debula – hrhka
deštin – sudbina
dimboko – duboko
dohtor – doktor
drito – ravno
drugočje – različito
doš – kiša

F

fačolić – rupčić
fala – hvala
falit – nedostajati
ferminonti – šibice za potpalu
fijok – mašna
frakat – napraviti neku nepodopštinu
frmat – zaustaviti
frižider – hladnjak
funeral – sprovod
fušto – limena bačva

G

glos – glas
glova – glava
grad – grad
gromačat – zgužvati
grdo – ružno
gren – idem (glagol íci)
gušti – okusi

H

hcer – kci
hitat – bacati
horta – papir
huda – probušena

J

jedon – jedan
ješkat – izazivati
joje – jaje
jodit – ljutiti
jovljat – javljati
jušto – baš
jutri – sutra
južina – ručak

I

inkanton – iznenađen
iskat – tražiti

K

kacavida – odvičaj
kadi/kadika – gdje
kadin – posuda za pranje rublja
kafe – kava
kafeno – smeđe
kalotina – cjepanica
kamara – soba za spavanje
kambijat – promijeniti
kampanja – posjed
kanotjera – potkošulja
kantat – pjevati
kantriga – stolica
kantun – ćošak

karijola – tačke
kapot – kaput
klabuk – šešir
kolajna – ogrlica
kolat – cijepati drva
koleno – koljeno
koltrine – zavjese
koludrica – časna sestra
kotula – suknja
krvovo – crveno
kumpanjat – ispratiti
kuntinat – zadovoljan
kunjoda – šogorica
kunjodo – šogor
kurijera – autobus
kvarnor – četrdeset

L

lahko – lagano
lampadina – žarulja
lancun – plahta
levat – pokrenuti se
libar – knjiga
liha – polje
lipo – lijepo
lišera – ostava
lovandin – umivaonik
luščera – posuda za pečenje

M

maća – mrlja
magari – iako
makina – mašina za pranje rublja ili posuđa
maša – misa
mat/mater – majka
mića – mala
migat – sijevati
miljor – tisuću
mižol – čaša
mliko – mlijeko
mloda – mlada
močak – mačka
mola – mala

možljani – moždane vijuge
mučati – šutjeti
mušati – komarac

N

načiniti – napraviti
najednput – odjednom
najlipče – najljepše
najzod – nakraju
namutiti – nagovoriti
napošna – odgovarajuća
naros – narasti
nazad – natrag
nedan – nitko
nič – ništa
nigderi – nikamo
nohti – nokti
nopak – naopako
note – na tebe
nuk – unuk

O

obisiti – objesiti
oboć – obići
ognjišće – ognjište
okoli – naokolo
omošćena – omašćena
oni – onaj
otpriti – otvoriti
otročje – dječje
otrok – dječak

P

padela – lonac
panin – sendvič
pašoda – nož
patike – tenisice
pergul – terasa
peružin – lančić
peteh – pijetao
pinjel – kist
pir – svadba
paturat – obojati

poli – kod
pomidor – rajčica
portun – glavni ulaz
pozobit – zaboraviti
prč – jarac
preša – žurba
prez – bez
propjo – baš
proščulit – proviriti
prova – dobra
provljat – govoriti
pustelja – krevet

R

raji – radije
raspas – raspasti
rasćakulat – raspričati
razjodit – razljutiti
regalat – pokloniti
rigvord – poštovanje
rimonika – harmonika
rinut – gurnuti
robit – trebati
roj – raj
rojenje – rođenje
rompat – lupati
rožice – cvijeće

S

sačega – svečaga
sagderi – svakamo
saki – svaki
sakramenska – neobična
sejno – isto
sić – kanta
sikira – sjekira
smete – smeće
sobun – sa sobom
soma – sama
sopčica – jaglac
spametit – sjetiti
splotit – isplatiti

spoda – ispod
srom – sram
stomanja – muška košulja
stor – star
stot – stati
strudit – umoriti
sverkva – punica
svića -svijeća
suć – skinuti

Š

šajeta – munja
šćorica – priča
šćulit – viriti
šegav – lukav
šenac – uši
šinjora – gospođa
škatula – kutija
škavacera – smećnjak
škercat – šaliti
škifo – ružno
škoda – šteta
škulja – rupa
škuro – tamno
šljutav – glup
šoldi – novci
šontula – kuma na krizmi
špaher – štednjak
špajza – ostava
špjegat – objasniti, govoriti
špog – konop
špunta – injekcija
štabelo – čvrsto
štimat – ponositi
štuf – umoran
štumih – želudac
štupida – glupa osoba

T

taki – potpetice
tamit – drijemati
tanac – ples
tar – jer

teć – trčati
temperat – promiješati s nečime
tendit – uzdržavati
tesan – tijesan
tikat – ticati
tonka – tanka
tornat – vratiti
tot – lopov
tovar – magarac
trahtor – traktor
traves – pregača
trapan – bušilica
trdoglov – tvrdoglav
trliž – radno odjelo
trova – trava
trudan – umoran
trukinja – kukuruz
tuji – tuđi

U

udor – miris
ugonj – vatra
ukno – prozor
umisit – umijesiti
uženit – oženiti
užnoca – običaj

V

va – u
vajka – uvijek
valiža – kovčeg
valja – valjda
važgat – zapaliti
veštalja – haljina
veštid – odijelo
vetura – automobil
viliz – niknuti
vlosi – kosa
vokno – prozor
vrot – vrat
vrulja – izvor

Z

zabranat – otići nekamo

zafrigat – zapeći nešto, učiniti nekome nešto nažao

zahod – WC

zajno – odmah

zakopat – zakopati

zarkvovit – pocrvenjeti

zet – uzeti

zgojit – uzgojiti

zgombačit – savinuti

zgušton – vrlo rado

zi – iz

zibat – ljuljati

zikva – koljevka

zjutra – ujutro

zleć – izleći

zloto – zlato

zobit – zaboravit

zod – iza

zrmon – bratić

zrmona – zrmana

zustat – ostati

Ž

žetvenjak – srpanj

žep – džep

železo – željezo

žojfa – sapun

žuhka – ljuta